

”NIIN PERIN OUTOA ETTÄ SINUA EI OLE, KOSKA TUNNEN SINUT VIELÄKIN”

Naja Marie Aidtin *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* – Carlin kirja ja
Katriina Huttusen *Surun istukka* omaelämäkerrallisina traumakertomuksina

Heidi Käräjäoja

Kandidaatintutkielma

Oulun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kirjallisuus

30.4.2020

SISÄLLYSLUETTELO

1 ALUKSI	3
2 TRAUMAFIKTION KIRJALLISET TYYLIEINOT	5
3 SURUN ILMENEMISMUODOT TEOKSISSA	8
2.1 Sokki ja latenssi	9
2.2 Käytännön järjestelyt sokin aikana	10
2.3 <i>Blame-game</i> : syyllisyys ja syylistäminen	11
2.4 Pelko osana surua.....	13
2.5 Unet menehtyneestä ja niiden merkitys	14
4 SOSIAALISET SUHTEET JA NORMIT MENETYKSEN JÄLKEEN	15
4.1 <i>Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin</i> : Yhteisöllisyys	18
4.2 <i>Surun istukka</i> : Yksinäisyys	19
4.2.1 Itsemurha	21
4.2.2 Oma kuolema	22
5 TOIPUMINEN TRAUMAATTISESTA MENETYKSESTÄ	23
5.1 Näkemys maailmasta	25
5.2 Posttraumaattinen kasvu ja posttraumaattinen lasku	26
6 LOPUKSI	28
LÄHTEET	30

1 ALUKSI

Kandidaatintutkielmani tarkastelee niin traumafiktio- teoriaa kuin surututkimustakin kahden autofiktiivisen kertomuksen kautta. Kohdeteoksikseni valikoituivat Naja Marie Aidtin (s. 1963) *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin – Carlin kirja* (2017) ja Katriina Huttusen (s. 1959) *Surun istukka* (2019). Tarkastellessani teoksia traumafiktiivisinä kertomuksina pohjaan analyysini pääasiallisesti Cathy Caruthin (s. 1955) ja Anne Whiteheadin (s. 1971) kokoamiin traumateorian antologioihin. Näiden antologioiden avaama traumakertomusten analysointi itsessään sai alkunsa 1980-luvulla, jolloin aihetta käsiteltiin pitkälti Sigmund Freudin (1856–1939) psykoanalyysin kautta (Knuuttila 2006, 24). Kohdeteoksissa ilmeneviä suremisen muotoja tutkiessani puolestaan hyödynnän olennaisesti professori William Feigelmanin vuonna 2012 julkaisemaa sosiologian tutkimuskirjallista teosta vanhempien kokemasta surusta lapsensa traumaattisen menetyksen jälkeen.

Valitsin tutkielmani kohdeteoksiksi sekä Aidtin että Huttusen teokset sen vuoksi, että halusin hyödyntää tutkielmassani myös vertailevaa otetta. Niinpä tutkimukseni motiivi onkin paitsi tunnistaa ja täydentää traumafiktio-tyypillisiä tyylikeinoja kohdeteoksista, myös etsiä niistä eroavaisuuksia. Ei ole yhtä oikeaa tapaa surra. Miten teokset siis poikkeavat toisistaan traumakertomuksina, huolimatta suhteellisen samanlaisista lähtöasetelmistä?

Katriina Huttunen käyttää niin omasta kuin Aidtinkin teoksesta nimitystä *surukirja*. Suru onkin kummankin teoksessa niin merkittävässä ja moniulotteisessa asemassa, että päädyin tekemään siitä merkittävän osan tutkielmaani. Kirjailijoista molemmat ovat kokeneet suruista suurimman – yllättävän, traumaattisen kokemuksen muodossa, mille he teoksissaan etsivät kielellistä asua. Tämä ylivoimainen katastrofi, trauma, on oman lapsen kuolema. (Knuuttila 2006, 22.)

Onko oman lapsen menettäminen kaikista suurin suru? Onko oman lapsen menettäminen aina traumaattinen kokemus? Lapsen menettämistä pidetään kaikista sukulaisten kuolemista kaikkein henkisesti tuhoavimpana ja hajottavimpana. Jokaisen lapsen kuolemaa taas pidetään traumaattisena tapahtumana jo sen vuoksi, että se rikkoo luontaista järjestystä.

Luontaisen järjestyksen mukaan lasten voisi olettaa elävän omia vanhempiaan pidempään. Kaikista lasten kuolemista traumaattisimpia ovat kuitenkin juuri ne, jotka Huttunen ja Aidt ovat joutuneet kohtaamaan: yhtäkkiset, yllättävät ja väkivaltaiset. Sen vuoksi näistä suremaan jäävistä omaisista, tämän tutkielman tapauksessa äideistä, käytetään tutkimuskirjallisuudessa yleisesti nimitystä selviytyjä (*survivor*). (Feigelman 2012, 3–18.)

Tutkielmani tulee käsittelemään myös Huttusen ja Aidtin erilaisia kokemuksia ja tyylejä surusta kirjoittamiseen. Niin vaikeaa kuin surun muovaaminen kielelliseen asuun heille onkin, se on osaltaan terapeutista. Etenkin psykoanalyttisen näkemyksen mukaan omaelämäkerrallisen traumakirjallisuuden katsotaan olevan omiaan ahdistuksen ja jopa posttraumaattisen stressihäiriön lievittämiseen. Perusteena tälle pidetään traumakirjallisuuden stressihäiriötä jäljittelevää tapaa käydä läpi traumaattista tapahtumaa. (Henke 2000, xii–xiii.)

Tutkielmani sisällön tarkoitus on luoda ikään kuin kaari traumaattisen menetyksen tapahtuma-ajankohdasta sen aloittaman suruprosessin toiseen ääripäähän: toipumiseen ja uudenlaisen maailmankuvan muodostamiseen. Aloitan käsittelemällä kohdeteoksissa ilmeneviä traumafiktiolle ominaisia tyylikeinoja. Täten tutkielmani lukija voi jo varhaisessa vaiheessa harjaantua tunnistamaan näitä tyylikeinoja myös lainauksista, joissa keinoja ei erikseen käsitellä. Tämän perustavanlaatuisen katsauksen jälkeen siirryn käsittelemään äkillisen surun eri muotoja ja sen aiheuttamia seurauksia yksilölle. Ennen toipumiseen siirtymistä käsitteelen traumaattisesta menetyksestä selviytyvän sosiaalista ympäristöä sen ollessa varsin olennainen elementti myös toipumisprosessissa.

Aidt menettää 25-vuotiaan poikansa psykoottisessa tilassa tapahtuneen ikkunasta hyppäämisen seurauksena, Huttunen puolestaan 26-vuotiaan, masennusta sairastaneen tyttärensä itsemurhalle. Äideistä kumpikaan ei osannut millään tavalla odottaa lapsensa kuolemaa, ja menetys vie pohjan heidän siihenastiselta elämältään. Työkseen kirjoittava Aidt kadottaa sanaan ja keskittyy elämään elämää eteenpäin päivä kerrallaan ystävien tukemana. Huttunen puolestaan kokee pakottavaa tarvetta saada kirjoittaa ylös ajatuksia tyttären kuolemasta ja elämästä sen jälkeen. Hänestä kirjoitusvihkoineen tulee vakiovieras tyttären hautapaikalla Hietaniemen hautausmaalla. Surukirjat, jotka nyt ovat kaikkien luettavissa, kertovat äitien

menetyksestä ja surusta jokaisena niinä hetkenä, jolloin he ovat avanneet sydämensä paperille.

Kandidaatintutkielmani syventyy kohdeteoksiin kirjallisina teoksina, eikä sen intentio ole psykologisoida kirjailijoita teostensa ulkopuolella. Käytän teoksista jatkossa lyhenteitä SI (*Surun istukka*) ja CK (*Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin – Carlin kirja*).

2 TRAUMAFIKTION KIRJALLISET TYYLIKEINOT

Anne Whitehead julkaisi vuonna 2004 teoksensa *Trauma fiction*, mikä pitää edelleen paikkansa traumafiktion johtavana teoriana. Whitehead erittelee teoriassaan traumakerronnassa yleisesti käytettäviä kirjallisia tyylikeinoja, joiden kautta trauman kokeneet pyrkivät selittämään selittämätöntä (Whitehead 2004, 4). Traumasta kirjoittaminen voi olla selviytyjän yksi keino toipua traumaattisesta kokemuksesta (Henke 2000, xii). Whiteheadin luoman teorian mukaan traumafiktioille tyypillisiä piirteitä ovat erityisesti intertekstuaalisuus ja toisto, mutta myös hajautettu kerronta ja vainoavien muistojen kääntyminen epäsuoriksi figuuriksi. Traumafiktio jäljittelee traumaattista tapahtumaa seuraavaa oireilua, jolloin trauman kielentäminen on osaltaan trauman työstämistä. Tekstuaalisista keinoista monet kuvastavat selviytyjän mykistymistä kokonaisvaltaisen traumaattisen tapahtuman edessä. (Knuuttila 2006, 32–33.) Vaikka traumakirjallisuudella on oma teoriapohjansa, täytyy ottaa huomioon, etteivät sen kuvaamat kirjalliset keinot ole kiveen hakattuja: jokainen traumateksti voi lisätä teoriaan jotain, mitä se ei toistaiseksi sisällä (Whitehead 2004, 4).

Traumatekstit eivät Whiteheadin mukaan mahdu olemassa olevaan realismiin muottiin. Traumakerronta laajentaa tätä muottia ja sen rajoja modernistisempaan ja kokeilevampaan suuntaan mahdollistaakseen trauman välittämisen (Knuuttila 2006, 34; Whitehead 2004, 84–87). Tavallisista, arkipäiväisistä muistoista poiketen traumaattinen kokemus ei jäsenny kokijan muistiin suoraviivaisesti ja selkeästi (Henke 2000, xvii). Tämän vuoksi ensimmäinen

verbaalinen esitys traumasta voi jäädä hyvinkin lyhyeksi, katkelmalliseksi ja vain yrityksen tasolle (Knuuttila 2006, 30). Näin tapahtuu myös Aidin kohdalla:

Ensimmäinen muistiinpanoni on päiväämätön ja lähes lukukelvoton. Se on kirjoitettu huhtikuussa 2015 lautasliinalle. Kirjoitin:

magnolia on olemassa
magnolia on olemassa

se imee ravintonsa syvältä maan uumenista
se imee ravintonsa syvältä maan uumenista

Runo Inger Christensenin kokoelmasta *Alfabet* oli ensimmäinen asia mitä pysyin ajattelemaan, en sinua. Kuulin runot, ne tulivat sisimmästäni ikään kuin Inger olisi ollut siellä ja lukenut niitä ääneen. (CK, 30.)

Aidin ensimmäinen kirjoitus Carlin kuoleman jälkeen pohjustaa hyvin myös kohdeteoksen toista traumakirjallisuudelle tyypillistä ominaisuutta, intertekstuaalisuutta. Intertekstuaalisuus tyylillisenä välineenä voi parhaimmillaan heijastaa trauman oireistoa hajottamalla teoksen kronologiaa. Sen käyttömahdollisuudet ovat kuitenkin hyvin joustavia. (Whitehead 2004, 93–94.) Aidt kärsii pitkään trauman aiheuttamasta verbaalisesta kykenemättömyydestä, mutta hän löytää tukea ja inspiraatiota lukemalla muiden läheistensä menettäneiden kirjailijoiden tekstejä. Etenkin Jacques Roubaudin kirjoitukset tämän vaimon kuoltua ovat merkittävässä asemassa Aidin teoksessa. Kirjailija kuvaa omia tunteitaan Roubaudin sanojen kautta, kun omat sanat etsivät vielä muotoaan: ”Roubaud kirjoittaa: Kun jouduin kohtaamaan kuoleman sellaisenaan ja myöntämään jonkinlaisen todellisuuden kaipuun, minun oli tunnustettava että en enää hallinnut kieltä enkä sen rakenteita.” (CK, 70)

Aidin lisäksi myös Huttusen teos sisältää suuren määrän intertekstuaalisia viittauksia. Siinä missä Aidt käyttää intertekstuaalisuutta pitkälti apunaan löytääkseen oman äänensä, Huttusen kohdalla koettu trauma on toiminut oman äänen avaajana: aiemmin kääntäjänä toiminut Huttusen on pakko itse kirjoittaa surustaan. Huttusen käyttämät intertekstuaaliset viittaukset ovat siis suurimmissa osin tukemassa kirjailijan omia ajatuksia ja pohdiskelua. Yksi Huttusen intertekstuaalisista viittauksista on suomentamansa Aidin surukirjan nimiruno ”Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin”. Hän liittää runon omaankin teokseensa, ja pohtii sen merkitystä: ”Hän [Aidt] tarkoittaa että kun rakas ihminen kuolee, tältä

saadun rakkauden voi antaa eteenpäin. Tällä tavoin rakkaus ei lopu kuolemaan, vaan hyvä kiertää ja palaa lopulta antajalleen. Rakkaus ei ole jana, se on kehäliike.” (SI, 169.)

Traumafiktion tyypillisistä tyylikeinoista intertekstuaalisuuden lisäksi myös toisto ja fragmentaarisuus ovat esillä kohdeteoksissa. Aidtin teoksessa huomattavin toiston elementti on juuri trauman oireistoa kuvaava traumaattisen kokemuksen pakonomainen palautuminen mieleen sinä kirkkaana kuvana, minä se on sokkitilassa ihmisen psyykeen painunut. Osittain samana pysyvä tekstikatkelma, jokaisella kerralla hiukan pidemmälle etenevä tapahtumakuvaus käänteentekevistä puhelinsoitosta Carlin kuolemaan saakka, toistuu teoksessa kokonaisuudessaan 12 kertaa. Nämä takaumat toistuvat kirjan sivuilla yksityiskohtiaan myöten samalla tavalla kuin kokijan muistissa hajottaen samalla teoksen kerronnan kronologisuutta. Tapahtumien toisto voi auttaa selviytyjää myös ymmärtämään tapahtuneen syvällisemmällä tasolla tai toimia keinona tehdä surutyötä.

Toisto voi toimia traumaattisessa kertomuksessa paitsi juonen tasolla, kuten aiemmassa esimerkissä, myös kielen tasolla. (Whitehead 2004, 86–87.) Kielen tasolla esiintyvää toistoa esiintyy paikoittain molemmissa teoksissa. Huttusen kohdalla sitä esiintyy hiukan toisistaan poikkeavissa virkkeissä: ”Minun suruni ei ole sanaton. Suurin suruni ei ole sanaton. Minun on pakko antaa surulleni sanat, vaikka kukaan ei haluaisikaan kuulla. Suurin suru ei voi olla sanaton.” (SI, 54.) Aidt puolestaan esittää toistoa vielä identtisempinä lauserakenteina: ”Mutta olit myös huomaamaton tai etäinen tai ujo. Mutta olit myös täynnä iloa. Mutta olit myös herkkä, tunteikas. Mutta olit myös vahva. Mutta olit myös etsivä. Mutta olit myös lujasti kiintynyt.” (CK, 17.)

Fragmentaarisuuden taustalla traumakirjallisuudessa on usein oikeaan osuva oletus, että tapahtuneesta on lähes mahdotonta luoda yhtä yhtenäistä kertomusta (Knuuttila 2006, 31). Tätä tukee juonen tasolla hyvin aiemmin esitetty Aidtin teoksessa esiintyvä takautumien toisto. Myös lausetasolla *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* sisältää hyvin fragmentaarisia osuuksia:

ei kieltä mahdollista kieltä kieli kuoli lapseni mukana ei voinut olla taidokasta
ei taidetta ei mitään vitun taidetta minua ällöttää taide syntaksi kirjoitan kuin

lapsi päälauseita kokeillen kaikki mitä kirjoitan on julistusta vihaan kirjoitusta en halua koskaan enää kirjoittaa kirjoitan polttavaa vihaani kiukkuani pätkee huutoa ulinaa (CK, 30)

Aidit itsekkin toteaa fragmentaarisen tekstin ainoaksi mahdollisuudekseen kirjoittaa traumaattisesta menetyksestä: ”Runoilija oivaltaa sekunnissa että kuoleman rinnalla kirjoitus ja kieli eivät merkitse mitään.” (CK, 129) Koska kohdeteoksissa on kyse autofiktiivisistä teksteistä, voidaan vain arvailla, kuinka suuressa osassa tapauksista kyseessä on tarkoin harkittu traumafiktiivinen tyylikeino. Kirjailijat kertovat tarinaa omasta elämästään – elämänsä traagisimmasta tapahtumasta – joten kirjoitusprosessi ei välttämättä seuraa minkään teorian opittuja polkuja.

3 SURUN ILMENEMISMUODOT TEOKSISSA

Suru ei ole niin yksioikoinen tunne, että siitä voisi puhua yhdessä muodossa ja yhdessä kapaleessa. Tunteena äkillinen suru on niin suuri, että se ilmenee väistämättä erilaisissa muodoissa – erilaisten tunteiden ja tekojen varjoissa, välillä näkyvämpänä, välillä enemmän piilossa. Kohdeteoksissa surukirjoina esiintyy luonnollisesti myös monia surun ilmenemismuotoja, joten olen jakanut ne omiin alalukuihinsa. Molemmat teokset noudattavat pitkälti samantyylistä kaavaa: traumaattiselle kokemukselle altistuminen laukaisee sokkitilan, jolloin ihminen toimii lähinnä tiedostamattomalla tasolla (Feigelman 2012, 4). Äiteinä kohdeteosten kirjailijat hoitavat tässä tiedostamattomassa sokkitilassaan rutiininomaisesti pakollisia kuolemanjälkeisiä askareita, mitkä myöhemmin muistuvat mieleen vain katkonaisina muistoina. Sokkitilaa seuraa latenssi eli niin sanottu oireeton tila. Toistuvat unet menetystä läheisestä valtaavat selviytyjän mielen yleensä juuri latenssin aikana. (Knuuttila 2006, 25.)

Akuuteimman sokin mentyä ohi kirjailijat alkavat rakentaa erilaisia merkityskenttiä menetetyn lapsensa ympärille. Suuren osan tästä muodostaa niin kutsuttu *blame-game*: syyllisten etsiminen niin omasta itsestään kuin kaikista niistä henkilöistä, jotka ovat olleet

menehtyneen kanssa tekemisissä etenkin tämän elämän viimeiseksi jääneinä aikoina (Feigelman 2012, 10).

Huttusen ja Aidtin teoksissa myös pelko ja unet ottavat suuren roolin surussa. Ne kulkevat latenssin aikana pitkälti käsi kädessä. Vaikka kirjailijoista molemmat tuovatkin pelkonsa selvästi esille, ne ovat kiinnostavasti jakautuneet koskemaan pääasiassa eri asioita. Siinä missä Aidt pelkää kuollakseen unohtavansa oman lapsensa konkreettisen olemuksen puutteellisten valokuvien lisätessä pelkoa, Huttusen alitajunnasta esiin nousevat pelot arkisia, pieniäkin asioita kohtaan käyvät pitkälti neuroottisiksi. Moni peloista liittyy kirjailijan omaan ahdistukseen ja kuolemanpelkoon. Pelko on aina läsnä, mutta kaikkein epätoivoisimmillaan se on öisin, jolloin selviytymiskeinoja on paljon vähemmän.

2.1 Sokki ja latenssi

Sokki ja latenssi ovat kohdeteoksia tarkastellessa olennaisia käsitteitä. Aidtin ja Huttusen tapauksissa sokki on äkillinen, ylivoimainen traumaattinen tapahtuma, joka aiheuttaa kokijan tietoisuudessa niin kutsutun *split*-tilan (Knuuttila 2006, 25). Äkillinen traumaattinen tapahtuma aiheuttaa kokijalleen sokkitilan juuri sen vuoksi, että tietoisuus ei ole ehtinyt varautua siihen vahvistamalla puolustustaan eli defenssikeinojaan. Tämän takia traumaattisten ärsykkeiden ylivoima murtaa tietoisuuden defenssit. (Whitehead 2004, 119.) Tietoisuuden ajattelun jakaantuvan kahtia traumaattisen tapahtuman syöpyessä syvällä visuaaliseen muistiin. Sokin aiheuttaman *split*-tilan oireena kokija lamautuu ja hänen kehonsa menee hälytystilaan. Hälytystila painuu syvälle somatosensorisen ruumiin muistiin, kun taas sokki vaurioittaa jopa hyvinkin pitkäaikaisesti kokijan kielellistä muistia. (Knuuttila 2006, 25–29.) Sen vuoksi etenkin Aidt kokee trauman verbalisoinnin olleen aluksi lähes mahdotonta.

Sokki vaihtuu sitä seuraavaan oireettomaan tilaan eli latenssiin yksilöllisen viiveen kuluttua. Sokista latenssiin siirtymän aikana yksilö ikään kuin sisäistää, mitä on todella tapahtunut. Sokin aikana trauma voidaan ymmärtää hyvinkin perusteellisesti älyllisesti, mutta emotionaalaisella tasolla tapahtunut menetys tuntuu liian kaoottiselta tarkasti muistettavaksi. (Feigelman 2012, 125–126.) Latenssin mukana tulevat pakonomaiset, hallitsemattomat muistot

ja takaumat traumaattisesta tilanteesta sekä erilaiset unet ja hallusinaatiot, jotka etenkin Aidin teoksessa hallitsevat sisältöä toistuvina takaumina traumaattisesta tilanteesta. Yksilöllisellä tasolla latenssin oireita ovat myös muun muassa turtuneisuus ja aistiherkkyys sekä muistamattomuuden tai vastakohtaisesti tavallista tarkemman muistin yhdistelmät. (Knuuttila 2006, 25.)

Tämä tutkielma esittää kohdeteoksista esimerkkejä kaikista näistä latenssin oireista. Aidt nimittää latenssivaihetta omalla kohdallaan sokkia seuranneeksi hiljaisuudeksi ja tyhjyydeksi, jolloin ”aika lakkaa olemasta” (CK, 72). Huttusen latenssikuvaus on samankaltainen: ”En tiedä tuntuuko syvä masennus samalta kuin pohjaton, vatsaan levinnyt ontous joka ei ole nälkää, väsymys johon ei auta edes uni, ei muu kuin kuolema.” (SI, 105)

2.2 Käytännön järjestelyt sokin aikana

Kohdeteosteni kirjailijat ovat äitejä, joille lapsen kuolema ei ole vain henkilökohtainen asia. Kuollut lapsi on ollut myös yhteiskunnan jäsen, josta on jäänyt jälkiä ympäröivään yhteiskuntaan. Täten lapsen kuolema ei anna mahdollisuutta vain käpertyä peiton alle tekemättä yhtään mitään, vaan lapsen jäljelle jääneistä asioista ja velvollisuuksista huolehtiminen on todellisempaa kuin kokematon helposti kuvittelisikaan:

Facit: kuolema on rahaa ja tavaraa, papereita ja puhelinsoittoja, yhteydenottoja ja pelottavia kirjeitä, viranomaisia ja kohtaamisia. Olen perustanut kuolleelle lapselleni kansion, löysin sen hänen jäämistöstään. Sen kannessa on iloisten varvassandaalien kuvia. Kansio on paksu ja painava. Siihen olen lajitellut erikseen postin, maistraatit, pankit, vakuutusyhtiöt, poliisin, laskut, hautaus-toimiston, perunkirjoituksen, hautakirjan, kuitit, verot, Valviran, ruumiinavauspaperit, opintolainan ja ilmoituksen kansalaisvarmenteen lakkauttamisesta eli siitä että lapseni on virallisesti kuollut. (SI, 100.)

Huttunen käyttää itse tästä velvollisuuksien loputtomasta jatkumosta käsitettä *kuoleman purkaminen*. Hän toteaa hoitaneensa kuolleen lapsensa asioita päivittäin puoli vuotta. Näillä asioiden hoitamisella on suruun monenlaisia vaikutuksia. Toiselle se voi olla keino pitää itsensä liikkeillä akuuteimmankin sokin aikaan, toiselle taas menehtyneen omaisen

omaisuuden läpikäyminen voi herättää liian kipeitä muistoja (Feigelman 2012, 10). Aidt kertoo teoksessaan poikansa asunnon tyhjentämisestä:

Se päivä kun pakkasimme tavarasi, tyhjensimme huoneesi.
Isoveljesi kaatui jälkeenpäin kirkuen kadulle.
Isäsi joutui sairaalaan valtavan akuutin vuotavan näärännäpyn takia.
Minä menin hammaslääkəriin suuhuni tulleen akuutin sieni-infektion takia.
Akuutti.
Sinun likapyykkisi.
Sinun peittosi.
Tyyny joka oli pudonnut ikkunan alla olevalta laverilta lattialle. (CK, 105–106.)

Huttunenkin toteaa velvollisuuksien hoitamisen aukaisevan haavat vielä pitkänkin ajan jälkeen. Hän pitää oman lapsen kuoleman jälkeisten järjestelyiden hoitamista kuitenkin niin vahvana henkilökohtaisena velvollisuutena ja oikeutena, ettei niiden delegointi jollekin muulle ole vaihtoehto (SI, 120).

2.3 *Blame-game*: syyllisyys ja syyllistäminen

Suruun sekoittuu kohdeteoksissa vahvasti läsnäolevaa syyllisyyttä ja syyllistämistä. Etenkin itsemurhan tehneiden omaisten syyllisyysajattelua on tutkittu, ja itsensä syyllistäminen on näissä tapauksissa yleistä (Feigelman 2012, 42). *Surun istukka* ja *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* sisältävät paitsi ympärillä oleviin tekijöihin kohdistuvaa syyllistämistä, kaikkein voimakkaimmin äitiyden ja syyllisyyden limittymän.

Aidtin tapauksessa syyllistämisen kohteeksi joutuu paikallinen poliisi. Poliisilta kestää kohtalokkaana iltana kahdeksan minuuttia saapua paikalle, vaikka poliisiasemalta on kohdeosoitteeseen vain 500 metrin matka. Kadulla on soiton aikaan useita partioautoja. Hätäpuhelun soittanut Carlin ystävä on maininnut puhelussa Carlin olevan sienen vaikutuksen alaisena ja pelkäävänsä omansa ja Carlin hengen puolesta. Tämän lisäksi Carl on kertonut olevansa ehkä homo. Annettu tieto muuttuu poliisiraportissa muotoon ”kyse oli homoseksuaalisesta suhteesta ja asiaan oli sekaantunut psyykkisesti sairas henkilö”. Aidt ja muut omaiset eivät voi olla miettimättä vaikuttivatko sanat ”psyykkisesti sairas” ja ”homoseksuaalinen” jotenkin

siihen, ettei kadulla olleista partioautoista yhtäkään lähetetty. He päättävät valittaa poliisin toiminnasta, vaikkei se enää Carlia pelastakaan: ”Valitamme poliisista. Valitamme valittamasta päästyämme. Joka kerta kun valituksemme hylätään, valitamme uudestaan.” (CK, 98–101.)

Surun istukassa Huttunen syyttää tyttärensä kuolemasta itseään ja montaa muuta tahoa, mutta ei koskaan tytärtään. Hän syyttää Käypä hoito -suosituksia, proviisoria, apteekkia ja kahtatoista psykiatrian poliklinikan henkilökunnan jäsentä ylilääkäreitä myöten. Käypä hoidon myötä lääkeyliherkkä tytär leimautui lääkevastaiseksi. Proviisori ja itsemurhaan käytetyt reseptilääkkeet myynyt apteekki antoivat aseet itsemurhaa suunnittelevalle. Psykiatrian poliklinikka, josta tytär haki apua ongelmiinsa, antoi vain sellaista apua, joka ajoi hänet kuolemaan. Myöskään Huttusen kohdalla lukemattomat valituskerrat eivät tuota toivottua tulosta, mutta syyllistäminen ei sen myötä vähene.

Äitiys ja itsensä syyllistäminen nousevat vahvasti pintaan sekä Aidin että Huttusen teoksissa. Kummankin teesi on sama. Äitinä minun olisi pitänyt saada lapseni pysymään hengissä, mutta epäonnistuin:

Äidin tärkein tehtävä on pitää lapsensa elossa. Jokaisen äidin on tunnettava syyllisyyttä lapsensa kuolemasta, varsinkin jos kuolema on itsemurha, oli lapsi vielä lapsi tai jo aikuinen. Aina. Aikuinenkin on jonkun äidin lapsi. Syyllisyys on äitiyden sisäänrakennettu ehto. (SI, 242.)

Aidin syyllisydentunto on vielä aggressiivisempaa ja sanoinkuvaamatonta:

– – haluan puhua kanssasi syyllisyydestäni kysyä sinulta olenko ollut sinulle kova olenko piinannut sinua oletko tuntenut itsesi ei-toivotuksi pyörimäni mieli-puolisena olohuoneessa ulvon itken haluan sanoa sinulle että et ole ikinä koskaan ikinä koskaan ikinä koskaan ikinä ollut ei-toivottu mutta kuolema on mykkä vaiti mikään muu maailmassa ei niin mykkä vaiti olen yksin vihaan ruumistani se synnytti jotakin mikä kuoli se ei pystynyt pitämään sinua hengissä olen yksin halveksin ruumistani lihaani haluan upottaa veitsen lihaani rangaista lihaani (CK, 36.)

Molemmat kirjailijat ovat yksin ilmoille jääneiden kysymysten äärellä. Tekivätkö he kaikkensa äiteinä, tekivätkö he voitavansa? Mitä kaikkea he jättivät tekemättä? Äidin syyllisyys on luonnonlaki.

2.4 Pelko osana surua

Kaikessa siinä lähdekirjallisuudessa, mitä luin, oli pelosta traumakirjallisuuden elementtinä ja surun muotona niin vähän mainintoja, että kohdeteosten pelon kuvausten määrä tuli minulle ikään kuin yllätyksenä. Määrittelen pelon osaksi surun tuntemusten kirjoa, sillä kohdeteoksissa pelko ilmenee menettämisen pelkona ja kuolemaan liittyvänä pelkona. Myös Huttunen toteaa pelon liittyvän ”surunsa sekamuotoisuuteen” (SI, 125).

Aidt on menettänyt lähes kaikki valokuvansa varaston tulipalossa vain kuukausia ennen poikansa kuolemaa. Kun Carl sitten menehtyy, Aidtin peloksi tiivistyy ajatus Carlin unohtamisesta: ”Pelkään että unohdan hänet. Unohdan miltä hänen vartalonsa tuntuu, hänen äänensä, hänen naurunsa. Pelkään että hän katoaa minulta päivä päivältä yhä enemmän. Että hän katoaa sitä mukaa kun toivun. Se on sietämätöntä. Ja ehkä ainoa tapani selvitä.” (CK, 46.) Pelolla on täten suora yhteys hänen toipumisprosessiinsa. Ajatus Carlin unohtamisesta toipumisen myötä synnyttää pelkoa toipumisesta. Toisaalta Aidt ymmärtää itsekin, että se saattaa olla juuri mitä vaaditaan.

Pakonomaiset, toistuvat käyttäytymis- ja ajattelumallit ovat traumaattisista menetyksistä selviytyvillä varsin tyypillisiä (Caruth 1996, 57–58). Myös Huttusen ja Aidtin pelot ottavat ylikierroksilla käyvän lohduttomuuden muotoja. Erona kirjailijoiden pakonomaisessa pelossa ovat niiden kohteet: Aidtin pelot kohdistuvat Carliin, kun taas Huttusen pelot ovat liitettävissä tämän oman kuoleman pakonomaiseen ennakkointiin: ”Suurin pelkoni on pelko. Pelkään tukehtumista, sekoamista, infarkteja, muistin pettämistä, näön pettämistä, unihalvauksia, pysyviä painajaisia, sitä että en enää herää, sitä että herään. Pelko on aina luonani. Pelkään että rahat loppuvat. Pelkään kuolemista.” (SI, 74.)

Aidt yhdistää pelossaan eri elementtejä traumaattisesta tapahtumasta. Oman lapsen näkeminen pian onnettomuuden jälkeen, ruhjoutuneena, on piirtynyt hänen verkkokalvoilleen. Hän muistaa myös hautajaispäivän kuin eilisen:

Sinun demonisuutesi kun makasit arkussa. Kasvojesi toinen puolisko: demoninen. Miten emme voineet olla ajattelematta että psykoottisessa

päihtymyksessä näkemäsi demonit olivat jättäneet sinuun jälkesi. Miten emme voineet olla pelkäämättä että ne demonit olivat saaneet sinut valtaansa, ottaneet haltuunsa sielusi. Tuhonneet sen jonka tunsimme sinuksi. Nämä järjettömät ajatukset. Tämä pelko. (CK, 111–112.)

Traumafiktioille tyypillisesti nämä vainoavat muistot kääntyvät surevan henkilön pään sisällä epäsuoriksi figuureiksi, pelkojen leikkikentiksi (Knuuttila 2006, 32).

2.5 Unet menehtyneestä ja niiden merkitys

Sigmund Freud on luomansa terapiamuodon, psykoanalyysin, valossa esittänyt näkemyksiä menehtyneen näkemisestä unissa ja näiden unien merkityksestä traumasta toipuvalle. Freud esittelee traumaattisen menetyksen kokeneille ensi- ja toissijaisen vaihtoehdon unien merkityksestä. Nämä vaihtoehdot ovat erilaisia tulkintoja, jotka kuitenkin molemmat kytkeytyvät tiukasti trauman ja psyyken kohtaamispisteeseen (Caruth 1996, 95). Unen tehtävä on molemmissa tulkinnoissa suojata ihmistä unen ulkopuoliselta traumaattiselta todellisuudelta.

Aidt ja Huttunen molemmat raportoivat teoksissaan lukuisista, Huttunen jopa jokaöisistä, unista, joita he lastensa kuolemien jälkeen heistä näkevät. Huttusen unissa tytär on lähes aina elossa, mutta joskus kuollut. Useimmissa unista tytär ei ole vielä aikuinen, toisin kuin kuolinhetkellään: ”Kuollut lapseni on pieni tyttö ja kysyy: Äiti, mikä minä olen? Vastaan hänelle: Sinua ei ole. Otan häntä kädestä kiinni, ja lähdemme jatkamaan matkaa unen loogiseen epäloogisuuteen.” (SI, 123.) Myös Aidt tiedostaa unessaan poikansa jo kuolleen: ”Viime yönä hän istui portailla rappukäytävässä. Valo lankesi isoista ikkunoista valkoisena sisään. ”Carl”, kysyin, ”oletko se sinä? Oletko tullut takaisin?” ”Minulla on rakkaushuolia”, hän vastasi. ”Tulin hakemaan jotakin mutta en pääse asuntoon, minulla ei ole avaimia.” (CK, 33.)

Ensimmäisessä tulkinnassaan Freud yhdistää unien näkemisen niin sanottuun toiveiden täyttymisen teoriaan. Uni täyttää vanhemman toiveen pitämällä kuolleen lapsen elossa, edes siinä unimaailmassa. Freud esittää teoriassaan kysymyksen: Miksi ennemmin nukkua kuin herätä? Uneksiessaan kuolleesta lapsestaan vanhempi suojaa omaa psyykeään todellisuuden kohtaamiselta. Akuuteimman sokin aikana hän ei välttämättä edes kykenisi kohtaamaan

totuutta ilman unen suojaavaa harsoa. Vanhempi voi tiedostaa unessa lapsensa kuolleen, mutta hereillä olo ja lapsen kuoleman kohtaaminen eivät ole mahdollinen yhtälö. (Caruth 1996: 94–95.)

Freudin toinen tulkinta trauman ja unien yhteydestä liittyy suoraviivaisemmin vanhemman tietoisuuteen ja nukkumiseen. Unien pohjana onkin vanhemman perusteellinen halu nukkua. Lapsesta uneksiminen ei täytä niinkään vanhemman toivetta nähdä lapsensa elossa, vaan kyse on ennemminkin vanhemman tietoisuudesta. Tietoisuuden toive on pitkittää unta heräämisen sijaan. Uni toimii nukkumisen suojelusenkelinä viivytämällä vanhemman heräämistä todellisuuteen. (Caruth 1996, 94–97.)

Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin on unikuvaukseltaan hyvin moniulotteinen. Aidt kertoo aikajanan pojastaan näkemistään unista ja tunteestaan, että on jo vuosia aiemmin ennustanut poikansa kuoleman. Uniin liittyy useimmiten joko tiikeri tai vihreä takki Carlin yllä. Carlia odottaessaan Aidt näki unta, että vatsassa kasvava lapsi oli leikkisä, pehmeä ja hellyydenkipeä tiikerinpentu. Aidt näki Carlin ollessa vain vuoden ikäinen unta, jossa tämä oli hukkumaisillaan. Kaksi kuukautta ja kolme päivää ennen Carlin putoamista kuolemaan viidennestä kerroksesta Aidt näki unen, jossa Carl kaatui ja satutti itsensä. Hän toteaa surukirjassaan pitävänsä näitä kahta unta merkkeinä, joilla ennakoi ”sitä ikuisuutta”, joka korvaisi Carlin elämän (CK, 138). Carlin kuoleman jälkeen tämän ystävä kertoo Aidtille nähneensä unta, jossa vihreätakkinen Carl kulki vihreässä metsässä tiikerin kanssa: ”Hän oli suruton. Hän ei ymmärtänyt miksi hän oli yksin. Hänen vierellään kulki tiikeri.” (CK, 9.)

4 SOSIAALISET SUHTEET JA NORMIT MENETYKSEN JÄLKEEN

Ihminen on pohjimmiltaan sosiaalinen olento, jolla on luontainen taipumus kiintyä ja muodostaa kiintymyssuhteita toisiin ihmisiin. Tarvitsemme hyväksyntää ja yhteyden muihin ihmisiin. Ilman näitä perustavanlaatuisia seikkoja ihmisen turvallisuudentunne ympäröivään

maailmaan järkkyy huomattavasti. (Harris 2011, 16.) *Surun istukka* ja *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* tarjoavat lähes vastakkaiset näkökulmat tämän sosiaalisen perustan järkkymisen tarkasteluun. Tämän vuoksi luku onkin jaettu yhteisöllisyyden ja yksinäisyyden alalukuihin, jotka jakavat myös teosten sisältöä.

Kuolema, niin luonnollinen tapahtuma kuin se onkin, voi tämän tutkielman kohdeteosten valaisemana saada osakseen hyvin erilaisia suhtautumistapoja. Kun luonnollinen kuolema vaihdetaankin traumaattiseen kuolemaan, ympäröivä sosiaalinen maailma taipuu monenlaiseen. Läheisensä traumaattisesti menettäneet selviytyjät kohtaavat tutkitusti enemmän hylkäämistä ja karttelua lähi- ja tuttavapiirissään (Feigelman 2012, 52). Tämä karttelu voi ilmetä myös erinäisinä epäinhimillisinä sosiaalisina kohtaamisina, joita etenkin *Surun istukassa* luetellaan lähes loputon lista. Huttunen kertoo teoksessa voineensa jakaa ”kohtaamiset ja kohtaamattomuudet” kolmeen kategoriaan: hylkäämiseen, huomion kiinnittämiseen toisaalle ja vähättelyyn. Hylkääminen tapahtuu käytännössä yhteydenpidon katkaisemisena ja vaikenemisena. Huomion kiinnittäminen toisaalle tarkoittaa lapsen kuoleman välttelyä keskustelussa viimeiseen asti valiten täysin muunlaisia puheenaiheita ja välttäten jopa katsekontaktia. Myöskään vähättely ei tee poikkeusta epäinhimillisyydellään: ”Suruni ei olekaan kaikkien mielestä kovin suuri. He alkavat kilpailla ongelmani kanssa.” (SI, 209.)

Ihmisten kömpelöä sosiaalista suhtautumista tuttavan tai läheisen traumaattisen menetykseen voidaan selittää sosiaalisen monitulkintaisuuden (*social ambiguity*) kautta. Termillä viitataan ihmisen luontevimpaan kykyyn kohdata ja toimia tilanteissa, joihin liittyy selkeitä tai vähintään selkeähköjä sosiaalisia normeja. Näitä selkeitä käyttäytymisen normeja ei kuitenkaan ole olemassa tilanteeseen, jossa vanhempi on menettänyt lapsensa äkillisesti ja traumaattisesti. Inhimillistä tai ei, sosiaalisesti epävarma ihminen saattaa tässä tilanteessa välttää epämukavan kontaktitilanteen vanhemman kanssa välttelemällä tämän tapaamista kokonaisuudessaan. (Feigelman 2012, 55.)

Erityisesti omaisen itsemurhasta toipuva ihminen voi kokea yhteisön ja yhteiskunnan luomat paineet elämän jatkumisesta varsin kovina. Traumaattisesti lapsensa menettäneet vanhemmat kohtaavat yhteiskunnassa monenlaisia haasteita, sillä ympärillä pörräävä hektinen arki ymmärtää vain hämärästi heidän surunsa, saati sitten että yhteiskunnan oravanpyörä

pysähtyisi odottamaan vanhempien jaloilleen pääsyä. (Feigelman 2012, 13.) Yhteiskuntaa voidaan siis pitää yleisten sosiaalisten normien asettajana. Kylmähkö, sosiaalisten normien asettama odotus on, että yksilö pitää traumaattisen menetyksensä pitkälti omana tietonaan ja pääsee siitä pian yli ollakseen valmis palaamaan normaaleihin rutiineihin vahvana ja stoalaisen järkähtämättömänä. (Harris 2011, 18.) Nämä odotukset ovat selvinä myös Huttusen mielessä: ”Säädyllisen suruajan mentyä minun kai odotetaan nousevan, mutta en aio nousta. Tästä ei voi nousta. Ei ole mitään mihin nousta, ei mitään mihin palata, ei mitään mitä kohti kurkottaa. Tämä suruaika kestää hamaan loppuun saakka.” (SI, 18.)

Näiden yhteiskunnan jyrkiltä tuntuvien normien takana on kohdeteostenkin miljöönä näytettyvä länsimainen, teollistunut yhteiskunta. Kapitalismiin perustuva yhteiskunta kehottaa oravanpyöräänsä pyörittäviä markkinakeskeiseen tuotteliaisuuteen. Kapitalismin kannattama patriarkalisuus puolestaan puhuu juuri niin kutsutun emotionaalisen stoalaisuuden puolesta. Täten traumaattisesta kokemuksesta selviytyvää painostetaan hautaamaan menetyksen tuomat rutiineja vahingoittavat tunteet sopivaksi nähdyn ajan sisällä, elleivät he halua tulla stigmatisoiduiksi puutteellisen osallistumisensa vuoksi. Näiden haudattujen tunteiden herättämät pakonomaiset käyttäytymismallit, kuten pakkomieltainen syöminen, juominen tai peliriippuvuus, ovat varsin tavallisia menetyksestä toipuvien keskuudessa. (Harris 2011, 18–19.)

Etenkin Huttunen tuo *Surun istukassa* useampaan otteeseen ilmi näitä yhteiskunnan häneen kohdistamia paineita. Tekstistä välittyy ratkaisevana tekijänä juuri surun kesto: sureminen sinällään ei ole väärin, mutta sen oletetaan loppuvan sanattomasti sovitun ajan kuluessa:

Haluaisin surra häiriöttä, mutta mitä pidempi aika lapseni itsemurhasta kuluu, sitä vähemmän hyväksyttyä on puhua kuolemasta ja viipyä siinä elämän taitekohdassa, peripetiassa, koko traagisessa tapahtumaketjussa. Sehän on menynyt. Siitä pitäisi nousta, se pitäisi osata jättää taakseen. (SI, 298.)

Seuraavissa alaluvuissa tulen käsittelemään sekä Aidtin että Huttusen teosten luomaa kuvaa sosiaalisista kohtaamisista ja normeista lastensa kuolemien jälkeen. Yhteisöllisyys-luku on koottu Aidtin kokemasta vahvasta yhteisöllisyyden korostumisesta. Yksinäisyys-luku

alalukuineen puolestaan kattaa Huttusen kohtaaman karttamisen seurauksena syntyvän yksinäisyyden kuvauksia.

4.1 *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin*: Yhteisöllisyys

Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin antaa kuvan todennäköisesti kaikkein ihanteellisimmasta sosiaalisen tukiverkoston voimasta oman lapsen kuoltua. Ystävien läsnäolosta ja huolenpidosta on selviytyjälle korvaamaton apu pahimman sokin aikana ja sen jälkeen. Aidt alkaa teoksessaan käyttää hetkellisesti jopa minä-pronominin sijaan me-muotoa, niin olennainen merkitys on häntä ja hänen perhettään ympäröivällä ja tukevalla ystäväpiirillä:

Meitä palelee. Sitten juomme kahvia. Sitten harjaamme hampaat. Sitten tulee joku ystävä. Sitten ystävämmme sanoo: Nyt lähdetään kävelylle. On aamu, valo on räikeä. Valossa pelko ajelehtii ympäriinsä kuin öljy veden pinnalla. Ja me ajelehdimme. Me olemme ajopuita, tikkuja, luunpätkiä. Emme ole enää oma itsemme. Itseystemme ei ole meissä. Olemme minättömiä. Meistä on tullut me. (CK, 90.)

Omaisien itsemurhasta selviytyvien on tutkittu lähentyvän lähes puolessa tapauksista lastensa, puolisoitensa ja läheisten ystäviensä kanssa. Läheiset ystävät ovat kaikkein avuliain sosiaalinen ryhmä, joista vain 13 prosenttia epäonnistuu ystävän velvollisuudessaan. (Feigelman 2012, 49.) Tämä tutkimus näyttäisi siis pitävän paikkansa myös Aidtin kohdalla. Ystävät ovat kerronnan perusteella selvästi suunnattoman menetyksen kokeneen perheen kantava voima. He avustavat kaikessa arjen pieniä askareita myöten, luovuttavat Yhdysvalloista saapuneelle Aidtille perheineen vuorollaan oman kotinsa asuinpaikaksi, auttavat käytännön järjestelyissä ja kirjoittavat kirjeitä. Aidt toteaaakin ystäviensä kirjeiden pitävän hänet hengissä.

Myös Aidtin puoliso ja muut lapset ovat kirjailijalle henkireikä: ”Yhteydenpito lapsiini ja mieheni menee kaiken muun edelle. Se tapahtuu itsestään, se on vaistonvaraista. Olen hyvin riippuvainen miehestäni ja ystäivistäni. — Rakkaus pitää minut hengissä. Lapseni pitävät minut hengissä. Juuri ja juuri hengissä.” (CK, 116–117.) Kaikki tämä yhteisöllisyys on hyvin selkeä kontrasti Aidtin ja Huttusen suruprosessien välillä. Huttusen teos ei sisällä oikeastaan

ainoatakaan yksioikoista yhteisöllisyyden kuvausta. Aidt sen sijaan kuvailee yhteisöllisyyttä ”ainoana mahdollisuutena” (CK, 142).

4.2 *Surun istukka*: Yksinäisyys

Kokemansa menetyksen jälkeen moni ihminen täysin ymmärrettävästi odottaa saavansa tärkeintä tukea surussaan lapsiltaan, puolisoltaan ja läheisiltä ystäviltään. Kuten aiemmin mainitsinkin, tutkimusten perusteella tämä odotus lähes aina palkitaan. Näin ei kuitenkaan Huttusen kohdalla käy, mikä tulee *Surun istukasta* hyvin ilmi. Kun hänen ympäriltään ystävät kaikkoavat sitä mukaa, kun hän kertoo tyttärensä menetyksestä, kokee Huttunen monien muiden selviytyjien tapaan hyödylliseksi kääntyä ammattiauttajan puoleen. (Feigelman 2012, 54.) Terapeutin luona käymisestä tuleeekin hänen viikoittainen hyvä hetkensä: maksettu tunti, jonka aikana hän tulee kuulluksi keskeytyksettä, ilman tuomitsemista ja väheksyntää.

Kun läheisiltä tuleva vastakaiku traumaattisen menetyksen jälkeen ei olekaan odotetun lohduttavaa ja kannustavaa, se voi olla selviytyjälle henkisesti erityisen hankalaa ja romahduttavaa. Empaattinen epäonnistuminen (*emphatic failure*) surijan ja läheisen välillä saa selviytyjän tuntemaan itsensä loukatuksi, haavoitetuksi ja hylätyksi. Läheisten hylkäämäksi tai kaltoinkohdelluksi tulleen selviytyjästä tulee niin kutsutun riistetyn surun (*disenfranchised grief*) uhri. Läheisten vieroksuva ja stigmatisoiva suhtautuminen menetykseen on omiaan viivästyttämään surevan vanhemman suruprosessia. Sen on todettu myös lisäävän suremisvaikeuksia sekä mielenterveyden ongelmia. (Feigelman 2012, 39–53.)

Huttusen kerronnassa omien läheistensä hylkäävästä vastaanotosta ja tuen puutteellisuudesta on selvästi huomattavissa eräänlainen tunteiden jana. Janan lähtöpisteenä on traumaattinen kokemus, jonka välittömässä vaikutuksessa hallitseva tunne on suru:

Olen niin surun sokaisema että erehdyn kertomaan lapseni kuolemasta toiselle kirjailijalle joka on tuntenut meidät, minut ja lapseni. Tämäkin kirjailija vastaa heti ja kysyy miten se voi olla mahdollista. Siis se että minun lapseni, tuttu

tyttö, nuori nainen, on kuollut. Kun kerron että lapseni oli sairastunut masennukseen ja teki itsemurhan, en enää saa vastausta. (SI, 41.)

Surun hallitessa tilannetta Huttunen kertoo tyttärensä traagisesta kuolemasta kouralliselle ystäviä, mutta huomaa pian vastaanoton olevan viileä. Surua seuraa pettymyksen tunne: ”Kun ensimmäinen suruesseeni julkaistaan, saan palautetta ihmisiltä joilla on huono omatunto. En vastaa. On jo liian myöhäistä. Olen murskana ja elän sirpaleina.” (SI, 50.) Siinä vaiheessa, kun joku vihdoinkin ojentaisi auttavan kätensä, alun hylkäämiskokemus on ehtinyt tehdä jälkensä Huttusen suruun. Pettymystä seuraa katkeruus:

Olen erehtynyt ystäväistäni. Niin moni heistä on paljastanut todelliset karvansa ja muuttunut entiseksi. – – Toinen entinen ystävä soittaa ja kertoo vastoinkäymisistään ja sanoo että voisi vaikka kuolla, niin uupunut hän on. Kun vaikean, hän tajuaa mitä on juuri sanonut. Yritän lohduttaa häntäkin. En uskalla huutaa heille mitä heistä ajattelen. En uskalla sanoa mitään. En sano mitään. Oloni on näiden kohtaamisten jälkeen kuin raiskatulla. (SI, 52.)

Katkeruus vaihtuu tiedostetuksi itsekkyydeksi, kenties tiedostamattomana itsepuolustuksena: ”Suru on tehnyt minusta itsekkään, entistä itsekkäämmän, kaikista itsekkäimmän. En välitä enää kenestäkään.” (SI, 53.) Janan päätepisteenä on tilanteen hyväksyminen. Läheisten kaikkoamisesta seurannut yksinäisyys näyttäytyy tarkoituksenomaisena, mikä on vain hyväksyttävä ja nähtävä oikeana: ”En ole uhri. Yksinäisyydestäni on tullut uusi, hyvä ja paras normaali. Näinkin voi elää. En sure itseäni enkä sitä että näin on käynyt juuri minulle. Miksi ei olisi, onhan näin käynyt muillekin. Kukaan ei ole turvassa menetykseltä.” (SI, 66.)

Itsekkyyys on Huttusen yksinäisyyden rinnalla kulkeva termi. Hän pitää omaa suruaankin itsekkäänä suruna, sillä on kiinnostunut ”ainoastaan omasta menetyksestään, omasta kuolleesta lapsestaan ja korkeintaan ehkä vähän niistä muista jotka ovat menettäneet hänet, saman ihmisen” (SI, 132). Hän toteaa viimeisenä mainittujen olevan ainoa tarvitsemansa vertaistuki.

4.2.1 Itsemurha

Huttunen ei ole kirjoittanut *Surun istukkaa* vain kuvaamaan tyttärensä traagista kuolemaa, vaan on ottanut itsemurhan käsittelemisen yleiselläkin tasolla osaksi teosta. Hän tutkii ja perehtyy aiheeseen, miettii tyttärensä aivoituksia ja viimeisiä hetkiä ja puolustaa tämän oikeutta tehtyyn itsemurhaansa:

Itsemurhan puolustuspuhe: Itsemurha on ihmisoikeus. Se on ihmisen yksinoikeus, mutta vain harva uskaltaa käyttää sitä. Itsemurha on etuoikeus. Itsemurha vaatii niin paljon siviilirohkeutta että suurimmalta osalta menee paskat housuun pelkästä ajatuksesta. Itsemurhalla uhkailijat eivät yleensä tee itsemurhaa. Itsemurha on hiljaista kapinaa. Itsemurha on henkilökohtainen, äänetön ja näkymätön mielenosoitus eikä siitä kerrota kellekään. Se on yksityiselämää ja itsemääräämisoikeutta puhtaimmillaan. (SI, 190.)

Huttunen tiedostaa ja omalla kokemuksellaan todistaa kuitenkin myös toisenlaista itsemurhaan suhtautumista. Hän toteaaakin itsemurhan olevan tabu. Lapsen nimenomainen menehtyminen itsemurhaan asettaa vanhemmalle tutkitusti haastavimman vastaanoton ja tuen surutyölleen. Itsemurhassa lapsensa menettänyt vanhempi saa osakseen enemmän stigmatisointia kuin muissa traumaattisissa oloissa menehtyneen lapsen vanhempi. Tämä luonnollisesti vaikeuttaa selviytyjän suruprosessia ja lisää hylkäämisen ja häpeän tunteita. Siinä missä moni kokee tarvetta tai kokee kenties helpommaksi peitellä lapsensa kuoleman todellista syytä, itsemurhaa, Huttunen tuo sen esille yhä uudestaan. (Feigelman 2012, 3–21.) Hän ei häpeä tyttärensä itsemurhaa – ainoa siihen liittyvä asia, mikä häntä hävettää, on hänen oma epäonnistumisensa äitinä.

Itsemurhaan liittyvällä stigmalla on pitkä historia. Jo keskiajalla stigmatisointi oli institutionalisoitua toimintaa, mikä näkyy lievempänä ilmiönä yhä edelleen yksilötasolla (Feigelman 2012, 43). Huttunen kertoo tämän stigman saaneen paikkansa myös äitinsä, menehtyneen tyttärensä isoäidin, elämässä: ”Puhun äitini kanssa. Hän sanoo että myös häntä kartellaan. Hän sanoo kätuvansa sitä että on kertonut ihmisille lapsenlapsensa kuolemasta. Ne ihmiset kiertävät hänet nyt kaukaa, menevät toiselle puolelle katuja. Vanhuksetkaan eivät osaa suhtautua kuolemaan.” (SI, 180.) Huttunen ja tämän äiti ovat vain kaksi ihmistä siinä suuressa

joukossa omaisen itsemurhasta selviytyjiä, jotka kertovat läheistensä ottaneen heihin etäisyyttä itsemurhasta kuultuaan (Feigelman 2012, 39).

On hyvin oletettavaa, että merkittävimmän eron sosiaaliseen vastaanottoon Huttusen ja Aidtin teoksissa tekee juuri itsemurhaan liittyvä stigma. Aidtin poika kuolee onnettomuudessa, ja kirjailija saa kaiken tarvitsemansa tuen läheisiltään. Huttusen tytär tekee itsemurhan, ja Huttunen jää yksin suruunsa.

4.2.2 Oma kuolema

Tyttärensä itsemurhan jälkeen Huttunen ostaa itselleen uurnan. Hän kirjoittaa pojalleen ohjeet siviilihautajaistensa järjestelyistä. Pelkkä suora tuhkaus: ei hautajaisia, ei muistotilaisuutta, ei kuolinilmoitusta. Hän tiskaa astiat heti syötyään, luuttuaa lattian joka päivä, lajittelee jätteensä, tyhjentää sähköpostin roskakorin, maksaa laskut heti ja siirtää rahaa käyttötilille. Kaiken taustalla on ajatus omasta kuolemasta: kuolinsiivous joka päivä. Sitten, kun se tapahtuu, Huttunen haluaa poikansa pääsevän mahdollisimman helpolla käytännön järjestelyiden suhteen, jolloin hänellä voi jäädä voimia suremiseen. Taustalla kummittelee selvästi tyttären kuoleman jälkeinen asioiden hoitamisen loputon kaaos.

Omaisen itsemurhasta selviytyvät satuttavat tilastollisesti todennäköisemmin itseään tai tekevät itsemurhan (Feigelman 2012, 21). Traumaattisen kokemuksen toistuminen takaumina ja jatkuva menehtyneen kohtalon pyörittely voi siis olla paitsi uudestaan ja uudestaan traumatisoivaa, myös selviytyjän henkeä uhkaavaa (Caruth 1996, 63). Myös Huttunen toteaa *Surun istukassa* tiedostavansa itsemurhan moninkertaistavan uusien itsemurhien riskin. Tiedostaminen ei kuitenkaan toimi häntä itseään hidastavana tekijänä: Huttunen ”suunnittelee kuolemaansa hyvillä mielin” (SI, 127). Olennaista on kuitenkin se, ettei oman kuoleman suunnittelu tarkoita hänelle välttämättä vähäisimmissäkään määrin itsemurhaa. Hän lähinnä miettii syitä, miksi ja ketä varten hän elää. Itsemurha näyttäytyy ikään kuin viimeisenä takaporttina:

Itsemurhan mahdollisuus lohduttaa minuakin. Voin koska tahansa tehdä sen. Joskus olen herännyt uuteen aamuun aina toiveikkaana, aina innoissani, sillä on niin paljon tekemistä, niin paljon lukemattomia kirjoja, taidetta kokematta, luontoa aistimatta, maailmaa tutkimatta, työtä tekemättä. Nyt herään valmiiksi väsyneenä ja tuskailen miten jaksan suorittaa tämänkin päivän, riittävätkö rahat, valmistuvatko kirjat, jaksanko, osaanko, riitänkö, kelpaanko, en, ja entä jos kaikki menee päin helvettiä, voinko silti elää. Voinko kuolla. (SI, 303.)

Takaportti on kuitenkin kaukana ulottumattomissa. Huttunen toteaa vain, että tappaisi itsensä, jos voisi. Kuolemaa odotellessaan hän ehtii kuitenkin järjestellä ”keskeneneräisiä velvollisuuksiaan” vaikkeivat nekään ”kyllä ole riittävän hyvä syy elää” (SI, 307).

5 TOIPUMINEN TRAUMAATTISESTA MENETYKSESTÄ

Oman lapsen kuolema voi saattaa vanhemman eksistentiaalisen kriisin partaalle. Traumaattinen tapahtuma järjestyttää selviytyjän koko maailmankuvaa niin perusteellisella tasolla, että toipuakseen hänen on ikään kuin rakennettava näkemyksensä maailmasta uudelleen. Toipumisen ohella myös itse sureminen on osa tätä uudelleenrakennusta. (Henke 2000, xvii; Harris 2011, xxi.)

Myös selviytyjän oma minäkuva saa perustavanlaatuisia säröjä traumaattisesta menetyksestä. Nämä säröt voivat vaikuttaa selviytyjän haluun tai haluttomuuteen ylipäänsä toipua surustaan. (Henke 2000, xvi–xvii; Feigelman 2012, 3.) Selviytyjän täytyy luoda ja vakiinnuttaa uusi yhteys itseensä ja ympärillä oleviin ihmisiin huomatessaan, etteivät vanhat suhteet ajalta ennen traumaattista menetystä ole entisellään (Knuuttila 2006, 28–29; Feigelman 2012, 9). Tässä vaiheessa suuri vaikutus on ympärillä olevilta ihmisiltä saaduilla reaktioilla: esimerkiksi läheisiltä saatu vieroksunta tai stigmatisointi voivat hankaloittaa huomattavasti toipumisen kokemuksia (Feigelman 2012, 53).

Yhtenä traumaattisesta menetyksestä toipumisen päämääristä voidaan pitää tarvetta rekonstruoida traumakertomus (Knuuttila 2006, 28–29). Traumakertomuksen

rekonstruoiminen liittyy vahvasti pyrkimykseen sisäistää traumaattinen tapahtuma ja ikään kuin nousta sen herraksi. Toipuakseen selviytyjän täytyy muodostaa kerronnallinen käsitys menetyksestään. Tämän jälkeen on rakennettava suunnitelma ja tavoitteet omalle toipumiselle. Mikäli selviytyjä ei onnistu ratkaisemaan menetykseensä liittyviä aukkoja ja kysymyksiä ja koostamaan eheää käsitystä traumaattisesta tapahtumasta, tämä voi näkyä suruprosessin viivästyksenä jopa vuosien kuluttua. Tärkeintä on siis hyväksyä lapsensa lopullinen poissa-olo ja mukautua siihen. (Feigelman 2012, 3–93.)

Kaikesta tästä surusta toipumisen työmäärästä voidaan puhua surutyönä. Sekä Huttunen että Aidt kuitenkin tyrmäävät koko käsitteen: ”En voi puhua suruprosessista enkä surutyöstä. Suru ei ole työtä, suru on yötä. Surun yötä. Yön surua. Puhun mieluummin surussa elämisestä. Suru asustaa sisälläni ja määrittelee minut. Suru on kanssani” (SI, 67.), ”En halunnut tehdä surutyötä. En halunnut ajatella että suru on työtä jota pitää tehdä. Koko ajatus surutyön tekemisestä on minulle vastenmielinen. Minua raivostuttaa ajatus että suru on työtä jota on tehtävä, jotta paranisi. Minulla ei ollut voimia tehdä työtä.” (CK, 58–59.) Huttunen ei usko muutenkaan surutyöhön liittyvään yleistävään käsitykseen. Siinä missä psykologisoiva surukäsitys toteaa suruajan kestävän yleensä kaksi vuotta, Huttunen ei usko, että oman lapsen kuoleman kokeminen helpottaa koskaan: ”Lapseni itsemurha on jättänyt minuun ikuisen jäljen. Jälki ei lähde pois hankaamalla eikä kulumalla, eikä ole sellaista terapiaa jonka avulla haluaisin yrittää päästä siitä eroon. Viihdyn liian hyvin surussani ja syyllisyydessäni.” (SI, 189.)

Myös Aidt toteaa, ettei surusta voi parantua. Välillä hänestä jo hetken tuntuu, että paluu normaaliin voisi olla mahdollista Carlin kuolemasta huolimatta, mutta sitten pienetkin asiat karistavat ne ajatukset:

Kuulen sen äänen usein: Olen ymmärtänyt sen. Carl on kuollut. Niin se on. Elämä jatkuu. Ja kaksi tuntia myöhemmin itken aprikoosimarmeladiin, sillä muistan miten paljon hän rakasti appelsiinimarmeladia ja miten hän viikko ennen kuolemaansa sai purkillisen appelsiinimarmeladia äidiltäni. (CK, 64.)

5.1 Näkemys maailmasta

Joudumme elämässämme kohtaamaan toistuvasti tapahtumia, jotka haastavat näkemyksemme itsestämme, toisista sekä ympäröivästä maailmasta (Harris 2011, xvii). Oman lapsen kuolema on kuitenkin traumaattisena tapahtumana niin paljon suurempi, ellei suurin, että se tekee särön näihin yksilön perustavanlaatuisiin näkemyksiin (Caruth 1996, 4). Säröjen myötä selviytyjä kokee olevansa ikään kuin epätasapainossa, jonka tasaaminen vaatii näkemysten uudelleensovittamista (Harris 2011, xxi). Lapsensa traumaattisesti menettäneet kertovat tämän epätasapainon tuntuvan siltä, että pohja heidän elämältään on yhtäkkiä hajonnut ja kadonnut (Feigelman 2012, 42).

Surun istukka ja Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin maalaavat keskenään hyvin samantyylistä kuvaa maailmasta lapsen menettämisen jälkeen. Molempien elämiin lapsen kuolema on jättänyt tyhjiön, jota on mahdoton täyttää. Mikään ei tunnu enää samalta, he itse eivät ole enää samoja, edes aika ei kulje enää samalla tavoin:

Me istumme jonkun asunnon keittiössä, ja aika on pysähtynyt. Istumme jonkun pöydän ympärillä Kööpenhaminassa ja pidämme toisiamme kädestä. Näemme ja kuulemme kellon joka tikittää seinällä jääkaapin yläpuolella. Aika vain on mennyt rikki. Se ajelehtii tässä hetkessä, aika on tämä hetki, ei enempää eikä vähempää. Meillä ei ole toiveita tulevaisuudesta, emme osaa enää kuvitella emmekä tuntea tulevaisuutta. — *Koska sinua ei enää voi olla ajan jatkumossa, mekään emme halua olla siinä.* (CK, 96.)

Aidtin mukaan jokin näin suuri, ajantajua horjuttava tapahtuma, pakottaa ihmisen muuttumaan. Ihminen muuttuu tutusta tuntemattomaksi, eikä hän itsekään enää tunne henkilöä sisimmässään.

Huttusen tyttären kuoleman jälkeinen maailma on kutistunut pitkälti kahteen osaan: toinen on Hietaniemen hautausmaa ja toinen Huttusta ympäröivä surukupla. Ennen niin menevä elämä on muuttunut ihmiset loitolla pitäväksi surukuplaksi, jonka ”pörröinen musta nukkapinta” on ”takkuinen, tahmea, tervainen” ja jonka sisällä Huttunen on suojassa (SI, 182). Hautausmaalle sijoittuva uusi turvapaikka on myös vallannut Huttusen näkemyksen maailmasta:

Viime aikoina minusta on alkanut tuntua että en voi lähteä lapseni haudalta pois. En uskalla jättää häntä yksin. Tiedän että hän ei ole siellä. Ajatus kouristaa vatsaani. Missä hän on? Ei missään. Häntä ei ole. Hänet on poltettu tuhkaksi. Tuhkauksen jälkeen ja ennen uurnanlaskua hän on ollut paperipussissa. Lapseni on tuhkaa. (SI, 18.)

Huttunen sanoo taivaan pudonneen niskaansa ja opettelevansa nyt elämään sen alla. Äitinä hänen on hyvin vaikea nähdä maailmaa enää koskaan entisellään tyttärensä kuoltua. Hän viittaa kirjansa nimeen kuvatessaan nykyistä maailmaansa, jossa hänen ja tyttären roolit ovat vaihtuneet. Äitiä ja tytärtä sitoo toisiinsa surun istukka, ja Huttunen elää sen kautta tyttärensä armoilla: ”Lapseni kuolema on riistänyt elämältäni muun merkityksen ja samalla antanut sille uuden merkityksen ja tehtävän, tyhjyyden täyttämisen sisällön. Olen kuori ja sisältä tyhjää täynnä. Minulla ei ole enää suuntaa. Mikään ei voi enää palata entiseen asentoon.” (SI, 294.)

5.2 Posttraumaattinen kasvu ja posttraumaattinen lasku

Suruprosessista toipumisen tuloksena nähdään parhaassa tapauksessa henkilön posttraumaattisen kasvun mahdollisuus (*posttraumatic growth*). Kasvulla viitataan yksilön henkiseen kasvuun: hän on saavuttanut positiivisia muutoksia traumaattisen tapahtuman tuloksena. Hän on oppinut parempia keinoja selviytyä traumaattisista tapahtumista ja hän tarkastelee elämäänsä uusin, valoa näkevin silmin. Posttraumaattista kasvua saavuttanut selviytyjä todennäköisesti kokee itsensä nyt traumaattisen tapahtuman jälkiaallokossa aiempaa myötätuntoisemmaksi, välittävämmäksi ja anteeksiantavammaksi ihmiseksi. (Feigelman 2012, 215.)

Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin ei suoranaisesti ryve posttraumaattisessa kasvussa, mutta antaa ainakin mahdollisuuden sille:

Tässä kuolemanhiljaisessa hetkessä on mahdollista elää. Siinä on mahdollista toimia. Siinä on mahdollista tehdä välttämättömiä asioita, varmistaa oma ja lasten selviytyminen. On mahdollista ansaita rahaa, käydä kaupassa, laittaa ruokaa, pestä pyykkiä. On mahdollista nauraa. On mahdollista pitää hauskaa.

Jokaista kokemaamme hetkeä ei enää hallitse sokki. Tosin monet asiat tuntuivat nyt täysin merkityksettömiltä. (CK, 149.)

Monien asioiden merkityksettömiltä tuntuminen on traumakokemuksen jälkeiselle maailmankatsomukselle täysin normaalia. Ratkaisevaa on se, etsiikö yksilö uusia merkityksekkäitä asioita elämäänsä, vai luopuuko hän kaikesta itselleen merkityksellisestä.

Toipumisprosessilla voi olla myös posttraumaattista kasvua karumpi lopputulos. Posttraumaattisella laskulla (*posttraumatic depreciation*) viitataan yksilön ”negatiiviseen kasvuun” (*negative growth*) traumaattisen tapahtuman seurauksena. Tällöin yksilö ei näe uusia mahdollisuuksia elämässään, vaan voi kokea esimerkiksi vieraantumisen, lannistumisen ja itseinhon tuntemuksia. Yksinkertaisimmillaan negatiiviselta kasvulta suojaa selviytyjän lähipiiri. Rakastava, tukeva ja kannustava sosiaalinen ympäristö lisää yksilön valmiuksia etsiä keinoja selviytyä traumaattisesta kokemuksesta niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä. (Harris 2011, 229–230.)

Etenkin Huttunen antaa *Surun istukassa* runsaasti viitteitä joistain posttraumaattisen laskun piirteistä. Laskun piirteisiin kuuluu henkilökohtaisen kärsimyksen ottaminen rangaistuksena, testinä, huonona onnena tai Jumalan tahtona. Henkilö mitä todennäköisemmin alistuu näille tunteille, ja voi vastata niihin kuin Huttunen: fatalismilla ja yltäkylläisellä synkeydellä. (Harris 2011, 229.) Huttuselle langennut rangaistus on tyttären kuoleman tuoma tyhjiys, mikä hänen on kestettävä koko loppuelämänsä. Hän suhtautuu rangaistukseensa fatalistisesti, pohjaten kyltymättömään syyllisyydentuntoonsa. Huttunen ei koe olevansa oikeutettu enää elämään, mutta pitää rangaistuksenaan myös kuolemanpelkoa, joka estää häntä ottamasta oikeutta omiin käsiinsä. Niinpä hänellä ei ole vaihtoehtoja.

Olen syyllinen ja tunnustan syyllisyyteni, saan tuomion ja rangaistukseni. — — Ei oikeutta anoa armahdusta, ei mahdollisuutta päästä vapaalle jalalle. Tämä on ikuinen kahle. En pääse siitä irti enkä haluakaan päästä siitä irti. En yritä paeta. Ei ole paikkaa johon paeta, ei unohdusta, ei anteeksiantoa. (SI, 162.)

Kun oman syyllisyyden kokee niin varmana ja kohtalokkaana, on vaikea avata silmiään millekään muulle vaihtoehdolle. Tukevan lähipiirin puuttuminen toimii kirsikkana kakun päällä: valmiuksia posttraumaattiselle kasvulle ei ole.

Huttusen posttraumaattiselle laskulle metaforana toimii hänen itse lukemansa kuvaus, missä surua, tragediaa ja suurta vastoinikäymistä kuvataan syvänä kuoppana, josta on ponnisteltava ylös. Kuopan pohjalle pudonnut voi kuitenkin myös omalla toiminnallaan vahingossa kaivaa kuoppaansa entistä syvemmäksi, mikä voidaan nähdä negatiivisena kasvuna. Kuopan syvemmäksi kaivaminen on helppoa juuri omassa syyllisyydessä pyörimisellä ja pakkomielteisellä kuoleman ajattelulla: ”Ajattelen kuolemaa koko ajan. Ajattelen lapseni itsemurhaa koko ajan. Minun on pakko ajatella sitä koko ajan. En ole siltä turvassa. En voi paeta vastuutani. En voi paeta näitä ajatuksia. Yritän jaksaa ajatella ne loppuun saakka. Minulla saa ja pitääkin olla vaikeaa.” (SI, 207.)

6 LOPUKSI

Kohdeteokseni näyttävät toteuttavan Anne Whiteheadin oletuksen oikeaksi: traumafiktion teoria ei ole yksioikoinen, vaan lähes jokainen teos paitsi noudattaa sen listaamia tyypillisyyksiä, myös lisää teoriaan jotain uutta. Autofiktiivisinä traumakertomuksina sekä *Surun istukka* että *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* suhtautuvat teoriaan omalla tavallaan. Siinä missä *Surun istukka* on tyyliltään perinteisempi, *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* kuuluu ehdottomasti niihin traumakertomuksiin, jotka laajentavat kirjallisuuden rajoja ja traumafiktiolle ominaista muottia. Autofiktiolle ominaisesti kohdeteosten omaelämäkerrallisuutta värittävät fiktiiviset lisäykset.

Surututkimukseen perehtyminen näitä surukirjoja tutkiessa osoittautui ehdottoman olennaiseksi. Tehty tutkimus aiheesta auttoi jäsentämään kohdeteosten suremisen muotoja ja tapoja. Surututkimukseen perehtyminen auttoi poimimaan kohdeteoksista myös jotain sellaista, mitä aiempi tutkimus ei paljoakaan tuonut esille: pelon osana surua. Etenkin *Surun istukkaa* tulkitessa lukemani surututkimus osoittautui korvaamattomaksi. Kohtaavatko itsemurhan tehneiden omaiset todennäköisemmin syrjintää, stigmatisointia ja vaikeuksia suruprosessissaan? *Surun istukan* mukaan kyllä. Tutkimusten mukaan moni omainen juuri tämän vuoksi kokeekin tarvetta piilotella omaisensa kuoleman syytä, mitä Huttunen ei kuitenkaan

tee. Mikäli hän olisikin päättänyt sen olevan tarpeellista, voisi *Surun istukka* olla täysin erilainen teos, kuin se on nyt.

Temaattisella tasolla kohdeteoksia yhdistävä linkki on selvästi äitiys. Sen merkitys tulee teoksissa esille yhä uudelleen ja uudelleen. Erityisen selvästi äitiys kytkeytyy molemmilla kirjailijoilla syyllisyyden ja epäonnistumisen tunteisiin. Äitiys on varmasti myös seikka, minkä vuoksi kirjailijat päätyivät jakamaan toisilleen menetyksen tuomaa surua Huttusen kääntäessä Aidin teosta.

Esitin tutkielmani alussa olevani kiinnostunut löytämään teoksien poikkeavuuksia, vaikkakin teokset ovat lähtöasemiltaan samanlaisia. Niitä tutkielmaa tehdessäni löytyikin, minkä ansiosta saatoinkin käyttää vertailevaa tutkimusotetta. Traumafiktion teorian puitteissa merkittävimmäksi eroksi näyttäytyi paitsi kirjailijoiden motiivi käyttää intertekstuaalisuutta, myös erot fragmentaarisuuden käyttämisenä tyyllillisenä keinona. *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin* on kokonaisuutena paljon *Surun istukkaa* fragmentaarisempi paitsi lausetasolla, myös juonen tasolla. *Surun istukka* lähtee kuitenkin eri raiteille sisällöllisesti etenkin sosiaalista vastaanottoa tarkastellessa. Naja Marie Aidt esittää yhteisöllisyyden ainoana tapana selviytyä traumaattisesta kokemuksesta, kun taas Katriina Huttunen hyväksyy yksin jäämisensä, eikä edes halua ponnistaa ylös surukuopastaan.

Varmaa on, että kohdeteokset tarjoaisivat vielä runsaasti lisääkin tutkittavaa. Lähes jokaista tutkielmassa avaamaani aihetta voisi tutkia vielä syvällisemmälläkin tasolla. Aidin teoksessa etenkin tyyllilliset keinot, unien asema ja merkitys teoksessa sekä valtaisa intertekstuaalisuus ovat ehdottomasti lisätutkimuksen arvoisia. Huttusen kohdalla puolestaan syyllisyyden ja syyllistämisen yhteys suruprosessiin ja toipumiseen sekä yksinäisyyden tematiikka tarjoaisivat lisää tutkimuskohteita. Toivon tutkielmani avaavan näistä elementeistä jokaista teoksen sanomaa kunnioittavalla tavalla: jokainen on olennaisessa osassa muodostamassa trauman ja siitä toipumisen kaarta kohdeteoksissa.

Lähteet

Primäärilähteet

Aidt, Naja Marie 2018. *Jos kuolema on vienyt sinulta jotakin anna se takaisin – Carlin kirja* [= CK]. (*Har døden taget noget fra dig så giv det tilbage – Carls bok*, 2017) Suom. Katriina Huttunen. Helsinki: Kustantamo S&S.

Huttunen, Katriina 2019. *Surun istukka* [= SI]. Helsinki: Kustantamo S&S.

Sekundaarilähteet

Caruth, Cathy 1996. *Unclaimed Experience. Trauma, Narrative, and History*. Baltimore: The John Hopkins University Press.

Feigelman, William 2012. *Devastating Losses: How Parents Cope With the Death of a Child to Suicide or Drugs*. New York: Springer Publishing Company, LLC.

Gorman, Eunice 2011. Adaptation, Resilience, and Growth After Loss. Teoksessa *Counting Our Losses: Reflecting on Change, Loss, and Transition in Everyday Life*. New York: Taylor and Francis Group, LLC, 225–238.

Harris, Darcy L. 2011. *Counting Our Losses: Reflecting on Change, Loss, and Transition in Everyday Life*. New York: Taylor and Francis Group, LLC.

Henke, Suzette A. 2000. *Shattered Subjects. Trauma and Testimony in Women's Life-Writing*. New York: St. Martin's Press.

Jensen, Meg 2014: Post-Traumatic Memory Projects: Autobiographical Fiction and Counter-Monuments. *Textual Practice* 4/2014, 701–725.

Knuuttila, Sirkka 2006. Kriisistä sanataiteeksi: traumakertomusten estetiikkaa. *Avain* 4/2006, 22–42.

Whitehead, Anne 2004. *Trauma Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.